

АНОТАЦІЯ

Пелешок О. О. Краєзнавчий наратив районної преси Тернопільщини початку ХХІ століття. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 06 Журналістика зі спеціальності 061 Журналістика. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2022.

У дисертації сформовано цілісне уявлення про основні тенденції краєзнавчих процесів у наративній рецепції районної друкованої періодики Тернопільщини початку ХХІ ст., проведено комплексний аналіз її організаційних засад, проблемно-тематичного та жанрового спрямування, особливостей краєзнавчої наповненості у контексті функціонування регіональних видань України. Наголошено, що регіональна преса є унікальним масовокомунікаційним і соціокультурним феноменом, посідає важливе місце в духовному, громадсько-політичному, історичному та культурному житті України. Районна періодика як один із її сегментів належить до інформаційних джерел, які сьогодні набувають особливого значення і потребують усебічного вивчення.

У роботі теоретично обґрунтовано та емпірично підтверджено функціонування та жанрово-тематичну специфіку краєзнавчого наративу районної періодики Тернопільщини початку ХХІ ст.: окреслено основні науково-методологічні проблеми, схарактеризовано поняттєво-категоріальний апарат і проінтерпретовано поняття «краєзнавчий наратив», встановлено кореляцію між особливостями краєзнавчих матеріалів на сторінках районної періодики Тернопільщини і знаковими суспільно-політичними подіями в Україні, визначено етапи її становлення та досвід у медіації краєзнавчого контенту, виокремлено й проаналізовано краєзнавчі наративи, з'ясовано їх жанрову своєрідність, виявлено особливості рубрикації та персоналізації краєзнавчих публікацій, окреслено їх проблемно-тематичне наповнення.

Емпіричну базу дослідження становлять 14 169 номерів районних газет Тернопільської області («Бережанське віче», «Галицький вісник», «Нова доба», «Вісник Надзбруччя», «Колос», «Народне слово», «Зборівська дзвіниця», «Вільне слово», «Діалог», «Голос Лановеччини», «Вісті Придністров'я», «Гомін волі», «Земля Підгаєцька», «Воля», «Подільське слово», «Голос народу», «Новини Шумщини»), які вийшли впродовж 2000–2015 рр. Виокремлено із загального масиву публікації на краєзнавчу тематику, досліджено їх наративну специфіку, а також сформульовано основні тематичні категорії досліджуваної групи та жанрові форми їх реалізації.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і завдання роботи, сформульовано об'єкт та предмет дослідження, зазначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні основи дослідження краєзнавчого наративу у контексті соціальних комунікацій»* проаналізовано стан наукової розробленості проблеми, її джерельну базу і теоретико-методологічні засади дослідження.

У підрозділі *«Районна преса як об'єкт наукового вивчення»* проаналізовано журналістичнознавчі праці, присвячені районній пресі, систематизовано інші джерела, пов'язані з історією наукового вивчення районної преси, а також узагальнювальні дослідження з історії журналістичнознавства України, праці вітчизняних і зарубіжних науковців про значення місцевих масмедіа в контексті інших ЗМІ, монографічні та дисертаційні студії з історії періодики, дослідження про діяльність українських друкованих видань на теренах галицького краю.

У результаті історіографічного аналізу, викладеного у підрозділі *«Теоретико-методологічні аспекти дослідження»*, визначено розуміння, смислове поле значень, місце та роль поняття «нاراتив» у системі соціальних комунікацій і журналістики. Вказано, що наратив – це текстова актуалізація історії, що включає три базові виміри: семантичний (історія), ментальний (репрезентація світу історії) і дискурсивний (форма і стиль комунікації). На

основі праць сучасних зарубіжних та вітчизняних науковців уточнено його контекстуальну спорідненість із поняттями «розповідь», «історія», «дискурс», «інтерпретація», «сюжет».

З'ясовано, що ключовим терміном понятійно-категоріальної парадигми краєзнавчого медіанаративу є краєзнавчий контент, який виявляється у зв'язку між минулим, теперішнім і майбутнім. Визначено, що краєзнавчий контент – це тематично-змістове наповнення певного локального тексту, яке передбачає репрезентацію інформації різних напрямків: історії, географії, літератури, археології, етнографії, культури тощо.

У підрозділі *«Медійна репрезентація краєзнавства»* проаналізовано спеціалізовані видання, діяльність організацій та установ, які посприяли медійній репрезентації краєзнавства на сторінках районної преси області. Встановлено, що результати їх діяльності виявилися у виданні ґрунтовних **історико-краєзнавчих праць, які** тією чи іншою мірою демонструють громадсько-політичні, наукові та медійні витоки краєзнавчих досліджень тернопільського краю.

У другому розділі дисертації *«Районна періодика Тернопільщини в інформаційному просторі»* з'ясовано, що історіографія вивчення преси Тернопільщини в історико-краєзнавчому контексті веде відлік з кінця ХІХ ст., що періодика регіону перебувала у тісному зв'язку з рядом чинників: економічною, політичною ситуацією, законодавчою базою Австро-Угорської імперії та Польщі, інформаційними запитамі суспільства, соціальними та культурними аспектами.

У підрозділі *«Тернопільська преса в історичній ретроспективі»* подано загальну історико-краєзнавчу характеристику друкованого інформаційного простору області, визначено типологічні особливості й динаміку розвитку районних друкованих видань. Проаналізовано суспільно-політичні чинники, що впливали на становлення краєзнавчого наративу в інформаційному просторі Тернопільщини. Це дало можливість визначити основні шляхи реалізації

медіакраєзнавства в країні загалом та соціокультурні аспекти становлення тернопільської преси в історично-культурному контексті зокрема.

У підрозділі *«Районна преса як краєзнавча інформаційна платформа»* здійснено аналіз тернопільських видань державотворчого періоду – початку 90-х років ХХ ст. З'ясовано, що з часу проголошення незалежності України на сторінках тернопільської преси краєзнавча тематика почала набирати нового розмаху й позбуватися комуністично-партійного ідеологічного забарвлення. Краєзнавчі наративи були присутні практично в усіх обласних та районних виданнях.

У межах другого підрозділу запропоновано умовний поділ території Тернопільської області на три медіарайони: північний, центральний і південний. Північний медіарайон – це територія Зборівського, Збаразького, Лановецького, Шумського, Кременецького адміністративних районів. До складу центрального входять Бережанський, Козівський, Підгаєцький, Теремовлянський, Тернопільський, Підволочиський, Гусятинський райони. Південний включає територію Борщівського, Бучацького, Заліщицького, Монастириського та Чортківського районів. Зазначено, що у межах кожної адміністративної території є власні районні газети, які доповнюють інформаційний простір області загалом. На основі їх моніторингу проаналізовано комунікативний потенціал районної преси Тернопільщини, висвітлено динаміку історичного розвитку кожного видання та схарактеризовано структуру. Це дало змогу простежити, як у сучасний період ці газети продовжують краєзнавчо-державотворчі традиції, започатковані у 90-і роки ХХ ст.

Наголошено також на особливостях редакційної політики щодо персоналізації авторів краєзнавчих публікацій. З'ясовано, що авторський вимір краєзнавчого медіаконтенту районних видань є відверто персоніфікованим, за ним яскраво прочитується авторська позиція, авторське «я», а журналісти активно «корелюють» між окремими вузькими темами.

У підрозділі *«Рубрикаційно-візуальна специфіка краєзнавчих наративів»* проаналізовано композиційно-архітектонічну інтерпретацію краєзнавчих

нарративів на шпальтах районних видань Тернопільщини. Встановлено, що найбільш повно вона виражається у формуванні специфічних рубрик та за допомогою засобів візуалізації. На основі аналізу рубрикаційного контенту з'ясовано, що найвищий індекс частотності на шпальтах досліджуваних газет належить постійним рубрикам, які існують тривалий час і мають єдине оформлення та місце розташування. Систематизовано й охарактеризовано значний масив тимчасових краєзнавчих рубрик, які з'являлися без певної періодичності, раз від разу маючи інші назви, зберігаючи певну тематичну спрямованість. Також простежено функціонування такого рівня організованості рубрикаційного контенту, як тематична сторінка в газеті, що за призначенням «згуртовує» нарративи. За результатами проведеного дослідження упорядковано тематичні різновиди рубрик районних газет Тернопільщини початку XXI ст. відповідно до проблемно-тематичного спрямування. У спеціальних випусках (святкових, ювілейних) їх кількість є більшою. З'ясовано, що вони «прилягають» до тексту тематично, не дублюючи зміст, а доповнюючи його, створюючи певний образотворчий ряд, торкаються фонових знань читацької аудиторії про предмет розповіді.

Третій розділ *«Проблемно-тематичний вимір та жанровий контент районної періодики Тернопільщини»* стосується розгляду журналістських жанрів у контексті розвитку ЗМІ загалом та районної преси зокрема.

Підрозділ *«Парадигматика тематичного контенту»* присвячено тематико-інтерпретаційній характеристиці змісту краєзнавчих нарративів. Їх систематизовано у географічну, економічну, історичну, мистецьку та етнографічну проблемно-тематичні групи. З'ясовано, що смисловим ядром нарративів географічної тематики виступає територіальна дескрипція місця, економічна тематика у нарративній формі відображає проблеми сучасного соціально-економічного життя краю, історична – актуалізує відомості про історичне минуле краю, мистецька представляє літературно-мистецький процес регіону, етнографічна – популяризує народну матеріальну й духовну культуру краю. На підставі проведеного дослідження встановлено, що в межах краєзнавчої

інтерпретації наративів широкою та багаточисельною виявилася історична тематика (27,4 %), далі – географічна (24,4 %), економічна (17,8 %), мистецька (16 %) та етнографічна (14,5 %).

У підрозділі *«Жанрова своєрідність краєзнавчого контенту»* на основі жанрово-тематичного аналізу краєзнавчих наративів встановлено тенденції жанрової кореляції у висвітленні краєзнавчої тематики. Простежено її презентованість на сторінках аналізованих газетних видань художньо-публіцистичними жанрами. Встановлено, що за якісними показниками домінує жанр нарису (60 %) як інструмент комплексного розкриття наративної специфіки краєзнавчого тексту. З'ясовано, що жанрова палітра матеріалів краєзнавчого спрямування представлена в районних газетах також зарисовками – 37,4 % та життєвими історіями – 2,6 %. Наголошено, що журналістські жанри, які на шпальтах аналізованих часописів набувають специфічної репрезентації, адаптуються до головних функцій районних газет. Водночас під впливом загальних тенденцій розвитку медіапростору простежуються взаємозбагачувальні та взаємокореляційні процеси жанротворення, тобто відбувається жанрова трансформація.

Зроблено висновок, що районні газети Тернопільщини початку ХХІ ст. є суттєвим сегментом інформаційного простору України, чи не єдиним документальним «супроводом» знакових подій у регіоні та важливим джерелом інформації про історію, культуру, етнографію краю, функціонування місцевих державних установ тощо. Вважаємо, що краєзнавча наповненість регіональних ЗМІ становить новий перспективний дискурс журналістикознавчих студій.

Ключові слова: наратив, регіональна преса, краєзнавчий наратив, суспільно-політичний контент, історія журналістики, інформаційне суспільство, медіа, ЗМІ, публіцистичний текст, преса Тернопільщини, районна газета, соціальні комунікації, тематичні групи, масмедійний текст.

SUMMARY

Peleshok O.O. Local narrative of the Ternopil Region district press of the early 21st century. Qualifying scientific work, manuscript.

The dissertation for the degree of PhD in the field of study 06 Journalism, speciality 061 Journalism. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, 2022.

The dissertation comprises a comprehensive picture of the key tendencies in local processes of narrative reception of the Ternopil Region district print media of the early 21st century, accompanied by a detailed analysis of their organizational basis, problem and thematic and genre preferences, the peculiarities of local-based components in the context of local press functioning in Ukraine. It is emphasized that local press is a unique mass communication and socio-cultural phenomenon that occupies an important part in the spiritual, social and political, historical and cultural life of Ukraine.

District press, being a segment of local media, belongs to the sources of information that are gaining extra importance nowadays, thus requiring a comprehensive study.

The functioning, genre, and thematic peculiarities of local narrative of the Ternopil Region district press of the early 21st century have been theoretically proven and empirically confirmed in this paper. The author has defined the scientific and methodological problems, characterized the notions and categories and explained the definitions «local narrative» in this paper. The correlation between the peculiarities of local press materials and top social and political events in Ukraine, as well as the stages of this correlation and the practice of local content mediation have been established in this scientific work. We have defined and analyzed the local narratives, identified their genre features, the peculiarities of rubrication and personalization of local publications, described their problematic and thematic content.

The empirical basis of this research is represented by 14 169 issues of local Ternopil region newspapers («Berezhanske viche», «Halytskyi visnyk», «Nova doba»,

«Visnyk Nadzbruchchya», «Kolos», «Narodne slovo», «Zborivska dzvinytsya», «Vilne slovo», «Dialog», «Holos Lanovechchyny», «Visti Prydnistrovya», «Homin voli», «Zemlya Pidhayetska», «Volia», «Podilske slovo», «Holos narodu», «Novyny Shumshchyny») published in 2000–2015. We have singled out the local-themed publications, studied their narrative nature, and classified them according to the key thematic categories and genre forms of their presentation.

The introduction comprises the thematic justification of this research, its aim and tasks, the object and subject of research, its novelty and practical relevance of results.

Chapter I «Theoretical and methodological fundamentals of studying local narrative in the context of social communications» deals with the analysis of available scientific findings in this field, its sources and theoretical and methodological basis of research.

In the sub-chapter «District press as an object of scientific research» we have analyzed journalism studies dealing with district press, classified other sources dedicated to the history of district press studies, as well as comprehensive works on the history of journalism studies in Ukraine; Ukrainian and foreign researchers' works on the role of local mass media in the context of other types of media, monographs and dissertations on the history of periodicals, researches on the activity of Ukrainian print press in the Halychyna area.

As a result of historiographical analysis, presented in the subchapter «Theoretical and methodological aspects of research» the notion, the semantic field of notions the place and role of the term “narrative” in the system of social communications and journalism have been identified. It is stated that narrative is the textual actualization of history that comprises three basis dimensions: semantic (history); mental (the representation of the world of history) and discourse dimension (the form and style of communication). Based on the modern Ukrainian and foreign researchers' works we have clarified that the term «narrative» is contextually related to the notions «story», «history», «discourse», «interpretation», «plot».

It has been established that the key term of the conceptual and categorical paradigm of local media narrative is the local content, represented by the connection

between the past, the present and the future. Local content is the thematic and topical content of a certain local text that presupposes the representation of different sorts of information: history, geography, literature, archaeology, ethnography, culture, etc.

The subchapter «Media representation of local studies» contains the analysis of specialized editions, the activities of organizations and establishments facilitating the media representation of local studies in the Ternopil region district press. It is stated that their research resulted in the publication of deep historical and local lore studies reflecting in one way or another social, political and media sources of local history studies of Ternopil region.

In Chapter II of the dissertation «District periodicals of Ternopil region in the media landscape», it is stated that the historiography of media studies of Ternopil region dates back to the late 19th century. The periodicals of the region were closely related to many factors including economic and political situation, legislative basis of the Austro-Hungarian Empire and Poland, informational needs of the society, social and cultural aspects.

The subchapter «Ternopil press in historical retrospective» comprises general historical and local characteristics of print media landscape of the region, the description of typological peculiarities and the dynamics of development of district print media. We have analyzed social and political factors influencing the development of local narrative on the media landscape of Ternopil region. This, in its turn, resulted in the description of the development of media local history studies in the country in general, and social and cultural aspects of Ternopil press functioning in historical and cultural context in particular.

The subchapter «District press as a local history informational platform» deals with the analysis of Ternopil newspapers of the state-building period – early 90s of the 20th century. Since the proclamation of the independence of Ukraine the role of local history topics had been constantly increasing in regional newspapers losing its communist party ideological impact. Local narratives were present in almost all of the regional and district newspapers.

In this subchapter the division of Ternopil region into three media districts (northern, central and southern) is rationalized too. The Northern media district includes the territory of Zboriv, Zbarazh, Lanivtsi, Shumsk and Kremenets administrative districts. The Central media district includes Berezhany, Kozova, Pidhaytsi, Terebovlia, Ternopil, Pidvolochysk and Husiatyn districts. The Southern media district includes Borshchiv, Buchach, Zalishchyky, Monastyriska and Chortkiv districts. Every administrative territory has its own district newspaper, which contributes to the general media landscape of Ternopil region. Due to the monitoring of the latter, we have analyzed the communicative potential of the district press of Ternopil region, described the dynamics of historical development and structure of every newspaper. Based on the result of this monitoring, it was possible to trace how local history and state-building traditions from the 90s evolved in the present period.

Special attention was paid to the peculiarities of editorial policy concerned with the personalization of the authors of local history studies. We have discovered that the author's dimension of local media content is definitely personified; the author's point of view is clearly stated, whereas journalists actively correlate among narrow themes.

The subchapter «The rubric and visual peculiarities of local narratives» is dedicated to the analysis of composition and architecture of interpreting local narratives in the district press of Ternopil region. It has been established that such interpretation is achieved by means of creating special rubrics and visualization tools. The analysis of rubrics content showed that regular columns characterized by their duration, integral visual design and location in the newspaper, were the most commonly used rubrics. We have also classified and described a great number of temporary local history columns, which were not published regularly, had different titles, though were thematically similar.

Also, a thematic page in the newspaper as a type of rubric is described in this subchapter. The main task of the thematic page is to «unite» the narratives. As a result of our analysis a unified classification of thematic categories of local history rubrics in Ternopil Region district press of the early 21st century was presented in this paper. In case of special editions (holiday, anniversary) the number of illustrations tends to

increase. These illustrations complement the text, thus creating a visual background, appealing to readers' knowledge on the suggested topic.

Chapter III «Genre content and problem- and theme-based dimension of Ternopil region district press» deals with journalistic genres in the context of mass media development in general and local press in particular.

The subchapter «The paradigmatics of thematic content» deals with the themes and interpretation of the content of local narratives. Local narratives were divided into geographical, economic, historical, artistic and ethnographic groups. The content core of the geographical group is the territorial description of the area; economic themes in the narrative form reflect the problems of modern social and economic life of the region; historical narratives uncover the past of the district; the artistic group represents literary and fine arts processes of the region; the ethnographic group promotes folk material and spiritual culture of the land. We have found out that historic themes are the most popular among local narratives (27.4%), other results: geographical group (24.4%), economic group (17.8%), artistic group (16%), and ethnographic group (14.5%).

The subchapter «Genre peculiarities of the local history content» represents the analysis of genres and themes of local narratives and describes corresponding tendencies. We have analyzed the prevalence of artistic and journalistic genres in the newspapers under study. It has been established that the dominant genre is a newspaper story (60%) serving as a tool of comprehensive representation of the narrative nature of local history themes. 37.4% of local narratives are represented by sketches, and 2.6% – by life stories. It is emphasized that journalistic genres in the newspapers under study are to some extent modified, adjusting to the key functions of district press. At the same time, due to the impact of general mass media landscape development tendencies inter-related processes of genre creation can be traced. Thus, genre transformation takes place.

It is concluded that Ternopil region district newspapers of the early 20th century are an important segment of the media landscape of Ukraine, being the only documentary «follow-up» of the key events in the region and a significant source of

information about the history, culture, ethnography of the region, the functioning of local authorities, etc. We can conclude that local history content of regional mass media constitute a new promising discourse of the journalism studies.

Key words: narrative, regional press, local narrative, Socio-political content, history of journalism, Information society, media, mass media, journalistic text, Ternopil region press, regional newspaper, Social Communications, thematic groups, newspaper text.